

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
VERİMLİLİK
ÇOCUK EMEĞİ
İŞ HUKUKU
SOSYAL POLİTİKA
KALİTE
TOPLUM HEKİMLİĞİ

Temmuz-Ağustos 1999 Sayı: 45

İki Ayda Bir Çıkar

- Sosyal Güvenlikte Reform İçin Geçiş Süreci
 - Yüzme Havuzlarında Güvenlik
 - Bir Düşünce Atölyesinin Düşündürdükleri
 - Doğurganlıktaki Değişme
- "Sendikal Eğitimde ve Sendikaların Alternatif Kitle İletişim Arayışlarında Radyonun Yeri" Üzerine Bir Konuşma
- "Çalışma Ortamı Dergisi"ne İlişkin Bir Mektup
- Çalışan Milyonlarca Çocuktan Biri: Asuman
 - Sanayi Yapıları ve Mimarlık
- Sigara Çalışma Ortamı ve Koruyucu Hekimlik
 - Gözler Vitrinde Kaldı
 - Vakıftan Dört Kampanya

İÇİNDEKİLER

* DAMLA

Sosyal Güvenlikte Reform İçin Geçiş Süreci.....Prof. Dr. A. Gürhan Fişek

* ÇEVRE

Yüzme Havuzlarında Güvenlik.....Kim. Müh. Mustafa Taşyürek İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Uzmanı
.....Çev. Müh. Erdoğan Özel

* DÜŞÜN

Bir Düşünce Atölyesinin Düşündürdüğü

* NÜFUS

Doğurganlıktaki Değişme.....Mümtaz Peker

* İLETİŞİM

"Sendikal Eğitimde ve Sendikaların Alternatif Kitle İletişim Arayışlarında Radyonun Yeri"
Üzerine Bir Konuşma.....Oya Fişek

* DERGİ ELEŞTİRİSİ

"Çalışma Ortamı Dergisi"ne İlişkin Bir Mektup.....Aykut Gökeri

* ÇOCUK EMEĞİ

Çalışan Milyonlarca Çocuktan Biri: Asuman.....Mürselin Günay

* TOPLUM

Sanayi Yapıları ve Mimarlık.....Mimar. Y. Müh. Cihat Uysal

* YAŞAM

Sigara, Çalışma Ortamı ve Koruyucu Hekimlik.....Dr. F. Zuhal Gökkoca

* TOPLUM

Gözler Vitrinde Kaldı.....Erdoğan Bozbay

* VAKIF HABERLERİ

Dört Kampanya

DAMLA

Sosyal Güvenlikte Reform İçin Geçiş Süreci

Prof. Dr. A. Gürhan Fişek

Sosyal güvenlik, insanların tek tek sorunlarıyla başa çıkamamaları üzerine, konuya toplu (grupçu) çözüm bulunması çabasından doğmuştur. Madem, üretirken ve günlük yaşamımızı sürdürürken bir başkasına gerek duyuyoruz, ondan katkı alıyor ve katkı veriyoruz; zora düşüldüğünde de bu alışveriş sürmeli..

Bu dayanışma önce aileden başlamış ve giderek "herkes"i kavrayacak biçimde topluma yayılmıştır. Önce keyfilik (hayır yapma) özelliği taşımış ama giderek kuralcı bir özellik (hak, insan hakkı) kazanmıştır. Onun için günümüzde sosyal güvenlik, temel bir insan hakkı olarak yerleşmiştir. Ama tek insan hakkı da bu değildir. Sosyal güvenlik hakkını, diğer temel insan haklarından soyutlamaya olanak yoktur. Sağlıklı yaşama hakkı, çalışma ve işsizlikten korunma hakkı, insanca yaşamak için gerekli geliri elde etme hakkı, aydınlanma hakkı, hak arama ve örgütlenme özgürlüğü gibi. Biz bunların tümüne birden "yaşama verilen değer bileşik göstergesi" diyoruz.

Yaşam kalitesi, yaşama verilen değer bir fonksiyonudur. Demek ki, aynı zamanda bu değer, yaşam kalitesinin de belirleyicisidir. Sosyal güvenliği, yaşam kalitesinde herhangi bir nedenle oluşabilecek düşüşü, engelleme, bu olamazsa etkilerini giderme mekanizması olarak görmeliyiz.

Bu çapta bir "düş"ü gerçekleştirebilmek için, sosyal güvenlik sisteminin, bazı çağdaş ölçütleri barındırması gerekmektedir. Bunları şöylece sıralayabiliriz:

1. Herkesi kapsamalıdır.
2. Tüm riskleri kapsamalıdır.
3. Risk ile kişinin buluşmasından önce devreye girmeli ve olabilirse, kişinin riskten etkilenmesinin önüne geçmelidir.
4. Haklara saygılı olmalı; "hak"sızlıklarla güçlenmemelidir.
5. Kişinin yaşam kesitine, ev, yol, iş vb biçimlerde mekansal ayrımlar ve bunlara bağlı farklı uygulamalar getirmemelidir.
6. Kişinin ekonomik etkinliğine, bağımsız çalışma, ücretli emek, kamu görevi, çiftçilik vb statü ayrımları ve bunlara bağlı farklı uygulamalar getirmemelidir.
7. Kişilerin, yasal yükümlülüklerini yerine getirmesine özen göstermeli; gerekirse mevzuatın bu yönde gelişmesini desteklemelidir.

1

Herkesi kapsamalıdır :

Sosyal güvenlik sisteminin, ancak toplumun bir bölümünü kapsamaması, onun hem toplumsal karakterine aykırıdır; hem de kapsam dışı kalanların, bir biçimde, sistemin olanaklarından yararlanabilmek için, zorlamalar yapmalarına ve bundan da sosyal güvenlik sisteminin zararlı çıkmasına yol açmaktadır

2

Tüm riskleri kapsamalıdır: Kişinin elde ettiği yaşam düzeyini yitirmesine yol açan, bir çok etmen vardır. Bunlar arasında doğal felaketlerden, ev kazalarına kadar bir çok neden sayılabilir. Bir sosyal güvenlik sistemi, risk ayırımı yapmadan, kişilere katıksız bir güvence sunabilmelidir.

3

Risk ile kişinin buluşmasından önce devreye girmeli ve olabilirse, kişinin riskten etkilenme-sinin önüne geçmelidir.

Özellikle sigorta uygulamalarında kendisini gösteren yanlış bir kanı, riskin gerçekleşmesinin beklenmesidir. Buna karşın, bir çok risk alınacak önlemlerle, ya hiç oluşmaz, ya da kişiyle buluşmaz. "Zarar gör, sonra gel" yerine "Önlemek ödemekten kolaydır" denilmelidir.

4

Haklara saygılı olmalı; "hak"sızlıklarla güçlenmemelidir. Sosyal güvenlik sistemleri, güven vermeye ve duymaya en çok gereksinime olan bir ortamda çalışmaktadır. Külfet ve nimetlerinde, sık sık değişikliğe gitmemeli; bir gün sağladığı nimetten daha sonra vazgeçmeyi ise hiç düşünmemelidir. Çünkü, bazı külfetlere katlanmaya başlayan kişiler, bunun karşılığı olarak kendisine sunulacak nimetlerde değişiklik olmamasını isteme hakkına sahiptir.

5

Kişinin yaşam kesitine, ev, yol, iş vb biçimlerde mekansal ayrımlar ve bunlara bağlı farklı uygulamalar getirmemelidir.

Sosyal güvenlikte, riskin gerçekleştiği mekan, kişi bakımından bir fark getirmemektedir. Önemli olan karşılaştığı sonuçtur.

6

Kişinin ekonomik etkinliğine, bağımsız çalışma, ücretli emek, kamu görevi, çiftçilik vb statü ayrımları ve bunlara bağlı farklı uygulamalar getirmemelidir. Nasıl riskin gerçekleştiği mekan, kişi bakımından bir farklılığa yol açmıyorsa, o sırada ekonomik etkinlikte aldığı rol de bir farklılığa yol açmaz. Bu yalnızca onun sosyal güvenlik kurumuna karşı ve riskin önlenmesi konusundaki yükümlülükleri ile ilgilidir. Bunun kovuşturulması için ayrı bir mekanizma kullanılabilir.

Kişilerin, yasal yükümlülüklerini yerine getirmesine özen göstermeli; gerekirse mevzuatın bu yönde gelişmesini desteklemelidir. Sosyal güvenlik sisteminin "öz savunma mekanizmaları" olarak da adlandırabileceğimiz yasal yükümlülüklerin yerine getirilmesi çok önemlidir. Bu yükümlülükler "kişinin doktor tavsiyelerine uyması"ndan, "işverenin çalışma ortamında iş kazalarına karşı gerekli önlemi alması"na kadar değişiklikler gösterir. Bunların izlenmesi ve kovuşturulması "caydırıcı" rol de oynayarak, sosyal güvenliğin korunmasına ve finansmanına katkı sağlar.

Yine bu "düşün"ün vazgeçilmez bir halkası da, yurttaşının yaşamına ne denli değer verdiğini göstermesi gereken, devletin, sisteme olan katkısıdır. Bu katkı, kendisi prim ödeyemeyecek olanların primlerini ödemekten; hizmet kalitesini yükseltmek için bütçe katkısına; yalnızca işçi çalıştıranlara yük bindiren primli sistem anlayışından, toplum aracılığıyla elde edilen her gelirin vergilendirilmesine ve tüm sistemin "prim" kavramından arındırılmasına kadar geniş bir yelpazede düşünülebilir.

Sosyal güvenlik sistemimizde bir reform (dönüşüm) düşünülüyorsa, yukarıda saydığımız çağdaş ölçütleri içerecek biçimde ve ileri doğru bir atılım olması gerekmektedir. Yoksa "nimet"leri ve "hak"ları kısıtlayan ve yalnızca "hizmet sunan örgüt"ün ayıplarını örtmeye yönelik bir "rötuş" yapılmamalı; buna da "reform" adı hiç takılmamalıdır.

* Ülkemizde sorunlara genellikle "yalınkat" ve "bireyden uzak" çözümlerle yaklaşılır. Bazen bir doğru alınır; çevresindeki tüm doğrulardan sıyrılır ve yalnızca onun için çözüm üretilmeye çalışılır. Örnek : Emeklilik yaşı tartışmaları. Bu tartışmalara bakıldığında, Kurum'un içine düştüğü çıkmazların tek nedeni olarak emeklilik yaşının gösterildiği buna karşın,

* Kurumun yersiz giderleri,

* Kişilerin çalışma ve yaşama koşulları (kaliteleri),

* Sosyal güvenliğin finansman yükünün kimlere ve neden bindirildiği, hiç irdelenmez.

Sosyal güvenliğin bu denli sorun haline gelmesinin başlıca nedeni sosyal devletin bir yük olarak görülmesidir. Önümüzdeki dönem, sosyal devleti "vazgeçilmez" kılan "insan hakları" ile sosyal devleti ve vergileri "yük" olarak gören "girişimcilerin" çatışmasına sahne olacaktır.

* Son dönemde emeklilik yaşı çevresinde yoğunlaşan tartışmalar, bir sonuca ulaştırılabilir. Ama bu sonuç, sosyal güvenlik sisteminin kurtuluşuna ve yurttaşlarımızın sosyal güvenliğinin çağdaş standartta karşılanmasına olanak vermeyecektir.

Çünkü, her şeyden önce sosyal güvenlik sistemimizi bu noktaya getiren tek etmen emeklilik yaşı değildir. Kaldı ki, "popülist" olarak nitelenen "sık sık parlamentoca emeklilik yaş sınırının düşürülmesi uygulamasının altında, yurttaşların düşük yaşam standardı, olumsuz çalışma ortamları, uzayan çalışma saatleri ve erken yaşta çalışma yaşamına atılmaları yatmaktadır. Geçmiş iktidarlarca getirilen emeklilik yaşındaki oynamalar, çağdaş standartlarda çözümlenememiş bu sorunlar karşısında, bir af dilemedir.

O zaman asıl dokunulması gereken ve bugün "çağdaş" çizgiyi yakalamış; emeklilik yaşını yükseltmiş ülkelerde varolan bu "çağdaş" standartlara yurttaşlarımızın da ulaştırılmasıdır.

Hükümet, SSK'nın bu gidişle batacağının haber verildiği 1971 yılında (Zelenka Raporu -"mübalağalı bir ölçüde sehven şartlarla aylık bağlanmasına hak kazandıran bazı hükümlerin sonuç itibarıyla yine işçiler ve tüketiciler tarafından karşılanacak olan mali külfetini hafifletmek üzere asgari tedbirler alınması" önerisi) ya da 1977 yılında (Loevve Raporu - SSK'nın emeklilik sigortası uygulamasının mali durumu ve geleceği için aktüerya uygulamalarının analizi, finansman sistemi ile rezervlerinin kontrolü ile uygulamanın ekonomik sonuçlarının belirtilmesi) , bir çizgi çekebilseydi ve her sorunda "katılımcı" bir tartışma ortamında üretilen çözümlere duyarlı bir yönetim anlayışı oluşturulabilseydi, bugün yaşananların çoğu gerçekleşmeyecekti. "Çizgi çekmek", "bugünden sonra" demek. "En çok yakınılan uygulamaları bugünden sonra yapmayacağım" denilebilseydi, bugün hala sosyal güvenlik yakıcı bir sorun olma özelliğini taşımazdı.

Bugün sosyal güvenlik kuruluşlarının bunalımını aşmada gözardı edilmemesi gereken ilk gerçek, "kazanılmış haklar"dır. "Sigortalı yararına" getirilen her yasal düzenleme, "kazanılan yeni hak"lar olmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, daha "dün" sigortalı olmuş bir kişiye, "bugün" yeni koşullar dayatıp, "hak"lı olunamaz.

Onun yerine çözüm iki aşamada tartışılmalıdır: Bugün çekilen çizginin ötesini "yeni sosyal güvenlik sistemi (Genç SOS Sistemi)" ve berisini "eski düzen" olarak nitelemek.

* "Yeni Sosyal Güvenlik Sistemi ('Çizgi Ötesi' ya da 'Genç SOS Sistemi')", temel kurallarını ve emeklilik yaşını belirledikten sonra, geçmişteki hataları bir kez daha yapmamak üzere titizlikle tartışılarak kurulmalıdır. (Burada en büyük olumluluk, 1946'da İşçi Sigortalıları Kurumu'nu kurarken, Türkiye'de bu işi bilen yokluğuna karşın; bugünkü çokluğudur). Yeni sistem kurulurken şu hatalara dikkat edilmelidir:

Son teknolojiyle kayıt-iletişim ve dolayısıyla değerlendirme sistemleri kurulmalıdır: Çünkü, ancak çok büyük çabalarla ve büyük kayıplardan sonra SSK'da yaşlılık aylığı bağlanmasında kayıtlarda ve aylık bağlamada hatalar en aza indirilebilmiştir. Bu karşın, sağlık hizmetlerinde kayıt-iletişim "yok" derecesindedir.

Sistemden yararlanmayı gereksiz kılıcı önlemler alınmalıdır: Bugün varlığını sürdüren üç dev sosyal güvenlik sistemi (SSK, Bağ Kur, Emekli Sandığı), tazmin felsefesi üzerine kurulmuştur. Sosyal Sigortalar Kanunu'nda "öz savunma mekanizmaları" olarak adlandırabileceğimiz sistemi ve sigortalıyı koruyucu uygulamalara yer verilmişse de, uygulamada bunlara yeterince yer verilmemiştir. Bundan ötürü de, sosyal güvenlik sistemimiz, "önlemek" yerine "ödemeyi" yeğlemekte, bu da ona ve sigortalısına oldukça pahalıya mal olmaktadır.

Riskler arasındaki ayırıcılığa son verilmelidir. Bugün SSK'da, iş dışı nedenlerle sakatlanmalar ile işe bağlı (iş kazası) sakatlanmalar, farklı gözle değerlendirilmektedir. Bugün SSK, Emekli Sandığı ve Bağ Kur mevzuatları, işe bağlı olan ve olmayan sakatlıklar konusunda farklı uygulamalar içerisindedir. Bu ayırıcılık, hem sosyal güvenlik gereksinmesi içindeki bireyleri ve hem de Kurum'ları zor duruma düşürmektedir. Genel bütçe katkısı verilmelidir. Sosyal güvenlik sisteminin, yalnızca işçi ve işveren primlerinden oluşması, sosyal güvenliğin, tüm toplumun bir görevi olduğu düşüncesiyle ters düşmektedir. Çünkü, kendisi için katkıda bulunan ya da bulunacak olan bireylerine karşı dayanışma görevini yerine getirmesi gereken yalnızca*- çalışanlar ile onları çalıştıranlar değildir. Bunların dışında kalan ve bunların katkılarından yararlanan bir çok insan vardır. Bu grup, hiç sigortalı çalıştırmadan ya da az sigortalı çalıştırarak yüksek gelir elde edenlerdir; örneğin para üzerinden para kazananlardır. Onların katkılarını primler yoluyla alamıyorsak, vergiler yoluyla alarak sisteme katmalıyız.

Sosyal güvenceden yararlanan taban genişletilmeli, kapsam-dışı kaldırılmalıdır. Toplumun ancak bir bölümünün (bugün için %81) sosyal güvenlik şemsiyesinden yararlanması, hem haksızlığa, hem de açıkta kalanların sistemi değişik yöntemlerle sızmasına yol açmaktadır. Bu sızmalar, "külfet-nimet" dengesine uymayan ve kurumları zarara sokan uygulamalardır. Yapılması gereken bunların engellenmesi değil (çünkü bu olanaksızdır); onların da ivedilikle sistem içine katılmasıdır.

Sigortalıların "bakmakla yükümlü olduklarının sistemden yararlanması uygulaması daraltılmalıdır. Bir sigortalı, eşi çocukları ve ana-babasıyla birlikte sisteme girmektedir. Bu da, sistemin yükünü arttırmakta ve bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı daha düşük olanların aleyhine dengeyi bozmaktadır. "Bakmakla yükümlü olma" kavramı, bize sosyal güvenlik felsefesinin ilkel biçimlerinden aile dayanışmasını hatırlatmaktadır; bu yüzyılda onun yerine sosyal dayanışmayı koymuş olmalıydık. Bunun bir göstergesi olarak da, sigortalıların bakmakla yükümlü olduğu çocuk ve ana-babaların, sosyal güvenlik gereksinimleri toplumca ve vergilerle karşılamalıyız.

Kurum kimliği tanımlanmalı; kurum- kurum çalışanları arasındaki ilişkiler düzeni çağdaş çizgide götürülmelidir.

Genç SOS Sistemi, ilk kez çalışmaya başlayacak olanlarla ile 18 yaş ve altındaki her TC yurttaşını; ve "yeni saptanan emeklilik yaşına ulaşan yaşlıları" kapsamalıdır. Kamu görevlisi, işçi, işsiz, çiftçi ya da bağımsız çalışan olması farklı çatılarda toplanması için bahane olmamalıdır. Çalışanın (kamu görevlisi ya da işçi konumunda çalışmasına, bağımsız çalışmasına göre) primleri, eskisi gibi alınmalı, çalışmayan ya da prim ödeme gücü olmayanları genel bütçeden ödenmelidir.

Burada Genç SOS Sistemindeki denetim görevlilerinin en önemli ödevi, "ilk kez çalışanları saptamak ve daha önceden "kaçak" çalışanları da eski sosyal güvenlik sistemine göndermektir. Bu mutlaka yaygın bir kampanya halinde ve hızla gerçekleştirilmeli ve geçmişe bir çizgi çekilmelidir. Sistemin yaşayabilmesi, bunlara bağlıdır.

* Gelelim "eski düzen"e, yani şu anda yürürlükte olan sosyal güvenlik sistemlerine. Bu düzen, SSK'da işçi- işveren primleri ile, Bağ-Kur'da bağımsız çalışanlar vb ile Emekli Sandığı'nda iştirakçi-kamu kuruluşu katkıları ile oluşan bir sistemdir. Her sistem, verili koşullara göre kendi aktüeryal hesabını yapar; gereksinme duyduğu kamu katkısını belirler ve 2000 yılı ödemelerini buna göre düzenler; çizgisini çeker. Bugüne kadar uzmanlaştığı hizmet ve yatırım olanakları da, bu kurumların gereksinmelerinin karşılanmasında kullanılır; gerekirse ortak yatırımlarla bu olanaklar geliştirilir. Sözelimi, sağlık hizmetlerinin ilk basamağı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan etkin bir biçimde alınırken; diğer basamaklar SSK Hastahanelerinden sağlanabilir. Sağlık ocakları-işyeri hekimlikleri ile sağlanacak etkin bir ilk basamak sağlık hizmeti, SSK hastahanelerinin yükünü azaltacağından, hem hizmet kalitesi artacaktır ve hem de diğer kurumların gereksinmelerini karşılayacak düzeye gelebilecektir. Bütün bu çabalara karşın meydana gelen finansman yetersizlikleri de, tüm gelişmiş ülkelerde görüldüğü gibi genel bütçeden ve bunun yanında sosyal hizmet-sosyal yardım mekanizmaları ile gidermeye çalışır.

Ama, "eski düzeni" yeni çizgisinde götürürken de, üç sosyal güvenlik kuruluşunun önce eylem birlikteliği, sonra norm birlikteliği - bü-tünleştirilmeleri ve Genç SOS Sistemi içinde 32-47 yıl içinde erimeleri hedeflenmelidir. Bu süreçte, sürekli olarak sigortalısını ve emeklisini tatmin etmek için, daha iyi hizmet sunabilmek için ne düzenlemeler yapması gerektiği tartışılmalıdır. Bu tartışmalardaki olası hareket noktaları şunlar olmalıdır:

Üç ayrı sosyal güvenlik örgütünün (farklı normlar ve farklı personelin) kaynaştırılması,

Risklerin önlenmesi dolayısıyla sosyal güvenlik fonlarının harcanmasının "gereksiz kılınması" (Sözelimi: Trafik kazaları, iş kazalarıyla meslek hastalıkları, önenebilir hastalıkların önüne geçmek ya da erken tanı konulması ya da etkin-ivedi ilk-acil yardım sunulması),

Sosyal amaçlı devlet kurumları ile sosyal güvenlik örgütleri ve sosyal güvenlik örgütlerinin kendi aralarında eylem birliktelikleri. Risk gruplarının sorunlarının hafifletilmesi için önlemler - yaşlılara yönelik etkinlikler ; sağlık ocağı, işyeri hekimlikleri, kurum hekimlikleri, işçi sağlığı dispanserleri, hastane ve yaşlı merkezlerinden en verimli ve ortak biçimde yararlanma gibi),

Prim ödenerek yürütülen bu kurumların, kendi kimliklerini koruyarak ve çalışanları ile prim ödeyenlerinin etkin olarak yönetime katıldıkları yapılar olarak örgütlenmesi ve kendi dinamikleri içinde gelişmelerine olanak tanınması.

Çizgi ivedilikle çekilmelidir. Çünkü gençlerimizin, kendi denetimleri altında ve onların özgür iradeleri ile

yönlendirebildikleri; geçmişteki hataların faturasını ödemeye mahkum olmayan bir kamusal sisteme hakları vardır.

Onun için de, yine ivedilikle Genç SOS Sisteminin, katılımcı ve yenilikçi yapısını tartışmalıyız. Sosyal güvenlik sorunlarının başında, olumsuzluklara karşı koyacak toplumsal dayanışmanın eksikliği gelir. Bu eksikliği aşmanın en önemli yolu, kişileri ve toplumu bu konuda eğitmek, duyarlı hale getirmek ve eylemli kılmaktır.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin görüşü olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na gönderilmiştir.

ÇEVRE
Yüzme Havuzlarında Güvenlik
Kim. Müh. Mustafa Taşyürek İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Uzmanı
Çev. Müh. Erdoğan Özel

Her nerede olursa olsun yüzme havuzlarında bir takım güvenlik önlemlerini almak, güvenlik kurallarına uymak gerekir. Amaç can ve mal güvenliğini ve havuz sahibi kuruluşun güvenilirliğini sağlamaktır. Örneğin bir otel yöneticisinin kazaları gerçekleşmeden önlemek için alabileceği bir dizi önlem vardır. Aşağıda sunulan bir dizi öneri "Havuz Güvenliği" geliştirilir ve sürdürülürken (oluşturulur ve uygulanırken) göz önüne alınabilir:

Öneriler :

1. Havuz sahasında aşağıdaki ekipmanların bulundurulduğundan emin olun:

- Havuzun sığ ve derin kısımlarını birbirinden ayırmak için ip veya yüzen çizgi.
- Kurtarma tüpü.
- Çekme ipli can simidi.
- Shepherd (çoban değneği) sopası (kancası).
- İlk yardım kiti.
- Canlandırma (Resuscitation) ekipmanı.
- Yüzen sırt desteği (Floating back board).
- Acil telefonların yazılı olduğu direkt dış hattı olan (dış hat için resepsiyona yönlendirilmemiş) bir telefon
- Tüzük ve yönetmeliklerce bulundurulması gereken diğer ekipman.

2. Havuzun yanına aşağıdaki uyarıları asın:

- Havuz derinlikleri (anlaşılabilir birimlerle örneğin metre veya santimetre)
- Havuz kuralları, aşağıdakiler bu kurallara dahil edilebilir;
- Dalmayın.
- Tek başınıza yüzmeyin.
- Koşmayın, havuza atmayın veya itmeyin.
- Yiyecek ve içecek yasaktır.
- Alkollü yüzmek yasaktır.
- Ebeveyn gözetimsiz çocuk giremez.
- Havuza girmeden önce duş alınması zorunludur.
- Havuz saatleri.
- Cankurtaran saatleri. Eğer cankurtaran çalıştırmıyorsanız bir tabela ile bunu konuklarınıza bildirin ve yüzerken kendi risklerini aldıkları konusunda uyarın.
- İlk yardım prosedürleri.
- Tahliye prosedürleri.
- Kullanıcı sayısı.

Uyarılar birkaç stratejik noktaya konulmalıdır. Mümkün oldukça yazılı ifadeler yerine resimler uyarılar ve semboller kullanılmalıdır.

3. Havuzun sığ ve derin suları için yeterli aydınlatmayı sağlayın. Sualtı aydınlatması sağlayın. Batarya destekli acil aydınlatma sağlayın.

4. Tüm trampelen ve su kaydıraklarını kaldırın.

5. Drenaja muhafaza koyun. Dayanıklı, zor açılan bir muhafaza kullanılmalı ve delikleri parmakların sıkışmasını önleyecek küçüklükte olmalıdır.

6. Havuzun yoğun kullanıldığı saatlerde cankurtaran bulundurun. Cankurtaran sertifikalı ve eğitilmiş olmalıdır. Görevdeki cankurtaran üniformalı olmalı ve kurtarma tüpü taşımalıdır. Cankurtaranlarla ilgili tüm mevzuata uymalıdır.

Mevzuata göre cankurtaran bulundurulması zorunluluğu olmasa bile, havuz işleticilerinin trajediyi ve bunun getireceği büyük sorumluluğu ve maliyeti önlemede atacağı önemli bir adımdır.

7. Havuz etrafını, merdivenleri, basamakları ve varsa trampelenleri kaymaz bir yüzeyle kaplayın.

8. Havuz etrafında sıçrayan su için drenaj sağlayın. Havuzun etrafını temiz ve düzenli tutun.

9. Suyun berraklığını sağlayın. Pek çok mevzuatta suyun havuzun kenarından bakıldığında tabandaki drenajın görünmeyeceği kadar veya 4.5 m. (15 feet) derinlikteki 5 cm.lik (2 inch) siyah-kırmızı diskin net görünmesini sağlayacak kadar berrak olması gerekmektedir.

10. Havuz sahasına girişleri çit, perde, duvar ve kapılarla kontrol altında tutun. Girişleri kontrol altına almak için kendinden kapanan veya kilitlenen kapılar kullanın.

Mümkünse havuz kullanım saatleri dışındaki kullanımları saptamak için su seviyesi sensörleri, havuz

çevresinde sensörler ve harekete duyarlı sensörler gibi alarm sistemleri kullanın. Havuz sahasında

kapandıktan sonra da devriye gezin. Konukların havuzu havuz saatlerinin dışında da kullanmak isteyeceğini varsayın.

11. Bakım yapılırken havuzu kullanıma kapatın.

12. Sağlık tehlikelerini azaltmak için aşağıdaki önlemleri alın;

- Açık yarası olan kişileri havuza almayın.

- Kullanıcıların havuza girmeden duş almasını zorunlu tutun. Havuz sahasında duşlar sağlayın.
 - Havluları düzenli olarak temizletin.
 - Soyunma odalarını, tuvaletleri ve oturma odalarını temiz, sıhhi tutun.
 - Havuz suyunu üstten sürekli olarak alın.
 - Uygun dezenfeksiyonu sağlayın. Kamuya açık yüzme havuzları için (ABD) ANSI Standartlarında (NSPI-1) serbest klor seviyesi 1-3 ppm olarak önerilmiştir. Saatlik olarak kontrol edin ve kayıt tutun.
 - Uygun pH seviyesi sağlayın. Kamuya açık yüzme havuzları için ANSI Standartlarında (NSPI-1) pH in 7.2 - 7.8 olması önerilmiştir. Uygun pH aralığı klorlama verimliliğini de artırır. Saatlik olarak kontrol edin ve kayıt tutun.
 - Bakteri örneklemesini periyodik olarak yaptırın. Örnekleme sonuçlarını dokümanede edin.
 - Su filtrasyonu ve dezenfeksiyon sistemi için önleyici bakım sistemini uygulayın.
 - Havuz bakım personelinin uygun eğitimi aldığından emin olun. Personelin veya müteahhitin Havuz Operatörü olarak belgelendirilmesini! isteyin.
 - Havuz çevresindeki ve filtre odasındaki tüm elektrik çıkışlarının topraklama hata devresi kesicisi (ground fault circuit interrupter -GFI) koruyucusu olduğundan emin olun. Her ne sebeple olursa olsun havuz açıkken uzatma kablosu kullanımına izin vermeyin. Elektriksel ekipmanın bulunduğu tüm oda ve kutuları kilitli tutun.
13. Elektrik işleri için kaliteli / deneyimli elektrikçilerle çalışın.
14. Personeli acil durumlarda nasıl başa çıkacakları ile ilgili eğitin. Yaralanan konuya çabuk ve nazikçe müdahale edin.
15. İlgili tüm mevzuata uyun. Bu mevzuat aşağıdaki başlıkları kapsayabilir;
- Cankurtaran sertifikaları gerekleri.
 - Tesis dizayn ve güvenlik kuralları.
 - Personel eğitim gerekleri.
 - Havuz kapasitesi.
 - Cankurtaran kullanıcı oranı.
 - Gerekli ilk yardım ekipmanı ve donanımı.
 - Dalış için derinlik gerekleri.

DÜŞÜN

Bir Düşünce Atölyesinin Düşündürdüğü

Çalışma Ortamı dergisinin düşünce sergileri devam ediyor. Toplum Örgütleri ile birey ilişkilerinin tartışıldığı bu düşünce atölyesinde, katılımcılar, bir birey olarak toplum örgütlerindeki deneyimlerine geniş yer ayırdılar. Bireyin kimliğini bulması bağımsızlaşmasının ön koşullarından biri de "kendisine yapılanlara karşı ne yaptığında" yatıyor.

Her birey, doğru bildiğini ve haklarını savunmaya başladığında bir takım güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu güçlüklerin başında, kendisiyle aynı görüşü ya da çıkarı paylaşmayan güçlüklerle olan çatışmasında yaşanmaktadır. Belki bir çok kişinin paylaştığı doğruyu ve elde etmesi gereken hakkı tek başına elde etmeye kalkmak yerine, çoğalmak daha akılcı bir sonuç alıcı görünmektedir.

Bireylerin, "doğru bildikleri yolda ve haklarının savunulmasında" çoğalmaları, onları bir yol ayırımına getirmektedir. Kalabalıklar halinde düzensiz hareketlere mi yönelecekler; yoksa örgütlü topluluklar halinde belli bir plan içerisinde örülen eylemler mi yapacaklar? İşte bu ikinci yolu seçenler için toplum örgütlerinin kurulması ya da varolanlar içerisinde kendilerini benimsetme-duyurma yollarının aranması gündeme gelmektedir.

Birey-toplum örgütü etkileşimindeki bu ideal sarmal, yerini günümüzde, daha tek yönlü bir ilişkiye bırakmıştır. Burada, önceden kurulmuş toplum örgütlerinin yönetimlerindeki, o örgütü oluşturan bireyler adına düşünmeleri, karar vermeleri sözkonusudur. Etkileşim en düşük düzeyde olup, tepeden inmecilik ve dayatma daha yaygın görülmektedir. Hatta, bu yapı içerisinde yeni kurulan toplum örgütleriyle eylem platformları oluşturmak yerine, her örgütün kendi başına ve diğerinden habersiz çalışmalar

yapmasıyla, nitelikçe ve nicelikçe zayıf eylemler ortaya çıkmaktadır. Bu yöntem, bireyi örgütünden uzaklaştırmakla ve yalnızlaştırmakta;

"doğru bildiği yolda ve haklarının savunulmasında" da pasif bir konuma itmektir.

Böylece giderek yalnızlaşan bireylerin yanında, giderek zayıflayan toplum örgütleri ortaya çıkmaktadır. Bunun çözümü, bireylerin yereldikleri örgütsel yapıları, kendi görüşleri doğrultusunda etkilemeye ısrarla çalışmaları; çıkmaza girdiklerinde yeni toplum örgütleri kurarak, demokratik yapı örneklerini buralarda sergilemeleridir. Küçük ölçekli toplum örgütlerinden korkmamak ama mutlaka birbirleriyle bağlantılarının geliştirilmesi ve ortak-eylemler oluşturulması konusunda ısrarlı olunması zorunludur.

NÜFUS

Doğurganlıktaki Değişme

Mümtaz Peker

Ülkemizde orta dönemde TDH'nda (toplam doğurganlık hızı) görülen düşmeden ötürü, son beş yıl içinde, iyimser görüş taraftarları artmaya başladı. Konu ilk olarak, ülkemiz nüfusbilimine önemli katkıları olan F.C.Shorter tarafından tartışmaya açıldı. Doğurganlıktaki düşmenin etkilerini, Shorter kabaca şöyle özetliyor. Türkiye'de son yıllarda üretici-bağımlı nüfus oranları düşmüş, anne-babanın çocuklarına yatırım gücü artmıştır. Öte yandan 1980-90'lı yıllarda işgücünün ulaştığı yüksek hız, üretim artışlarına neden olmuştur. Shorter, son olarak iktisatçı Dovvrick'ten bir alıntı yaparak, ülkemizin bu dönemdeki ekonomik büyümesini "emek yoluyla, geçici ama önemli bir itici güç oluşturan, azalan doğum hızlarına" bağlamaktadır. Dayanağı aynı olan iyimser görüşü C.Behar, arkadaşları ile birlikte TÜSİAD için yaptıkları "Türkiye'nin Fırsat Penceresi" adlı çalışmada sergiledi. Behar, 1993'te 2,7 olan TDH'nın bugün 2,5'in altına indiğini, 2005-2010 yılları arasında da 2 çocuk düzeyine ineceğini varsaymakta. Buradan hareketle, Behar, Türkiye'de hızlı nüfus artışı döneminin geride kaldığını, yıllık nüfus artışının gelecekte de azalacağını savunmakta. Böylesi bir durumu Behar, Barlov'un "olanak penceresi" kavramı ile açıklamakta. Bunun tıpkı Tayvan, Güney Kore ya da Singapur'da olduğu gibi ekonomide daha yüksek bir büyüme hızına ulaşmak için fırsat olabileceğini düşünmekte.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü'nün (HNEE) 1968'den bu yana beş yılda bir yenilediği ulusal nüfus ve doğurganlık araştırmasının sonuncusunun (1998 Araştırması) verileri iyimserler için bir uyarı. Dahası kurumsal köklerini Nelson'da bulan, "düşük düzeyde denge tuzağı", ülkemiz için geçerli olabilir mi? Böylesi bir tuzak, belli ekonomik gelişme hızının altında, gelir sağlanan artışların, nüfus artışını desteklemesi durumunda olmaktadır. Kısa ve orta dönemde, ortalama birey başına gelirden, artış ve iyileşme olmadığı zaman ekonomi tuzağa yakalanmaktadır. Tuzaktan kurtulabilmenin yolu, ekonomideki gelir artışını, nüfus artışının üzerine çıkaracak önlemleri almaktır. Acaba Türkiye nerede? Gerçekten bir fırsat penceresi mi yakaladı, yoksa tuzağa mı yakalanmak üzere ?

Yıllara ve Bölgelere Göre Toplum Doğurganlık Hızı : Nüfus artışı açısından yansız bir değerlendirmeyi TDH ile yapabiliriz. Hız, bize belli doğurganlık davranışları altında, temel alınan bir dönemde, kadınların ortalama olarak doğurabilecekleri çocuk sayısını gösterir. Ülkemizde 1950'li yılların başında TDH kabaca yedi çocuk civarında. TDH'daki düşüş nüfus sayımı ve nüfus araştırmalarından elde edilen tahminlere göre Çizelge 1'deki gibi.

Çizelge 1 : Seçilmiş Yıllara göre TDH'ki değişme (1945-1998)

Dönem ya da yıl	Nüfus sayımından yapılan tahmin	Nüfus araştırmasından yapılan tahmin
1945-50	6.9	
1960-65	6.1	
1973	-	4.7
1970-75	4.3	
1983	-	4.1
1980-85	4.1	
1993	-	2.7
1998	-	2.6

Kaynak : DİE ve HNEE çalışmaları, değişik dönemler

İncelediğimiz elli yıllık dönem içinde TDH'daki azalma çok anlamlı. Örneğin kadın başına doğurulan çocuk sayısındaki azalma 4,3 çocuca ulaşmakta. Dönem içinde en hızlı azalma 1963-1993 döneminde gerçekleşmiş. Son beş yıl içinde (1993-98) TDH'daki düşme eğilimi nerede ise durağanlaşmıştır.

Ülkemizde yapılan nüfus araştırmalarının içeriği gereği doğurganlıktaki azalmayı; yaş, eğitim, yaşanılan yer ve bölge gibi değişkenlere göre biliyoruz. Bunları kalın çizgileri ile şöyle özetleyebiliriz :

I- Ülkemizde kadın nüfusun ilk evlenme yaşının yükselmesinden ötürü 13-19 yaş grubunun doğurganlığı önemli ölçüde azalmış. Öte yandan 35-49 yaş grubunda da doğurganlıkta önemli azalma görülmekte. Yaş gruplarına göre doğurganlıktaki örüntü, gelişmiş ülkelerin örüntüsüne dönüşmekte. Doğumların çoğu 20-29 yaş kuşağındaki kadınlar tarafından yapılmakta.

II- Ülkemizde kadın nüfusun eğitime göre TDH anlamlı biçimde farklılaşmakta. Son dönemdeki veriler çok çarpıcı. Örneğin eğitimsiz kadınlar ile, ortaokul ve üstü eğitimi olan kadınların TDH arasındaki fark 2,5 çocuca ulaşmakta. Ele aldığımız dönem içinde her iki grubun TDH'daki azalmaya karşın, önemli düşüşler eğitimi olan kadın nüfusta görülmekte.

III- Ülkemizde yerleşim yeri ve bölgelere göre doğurganlık farklılaşması hem zaman hem de bölgenin gelişmişlik düzeyine göre oluşmakta. Çizelge 2'deki veriler bize bu konuda net bir bilgi vermekte.

Ülkemizde son dönemde bölge ve yerleşim yerleri içinde en fazla azalma yaklaşık olarak üç çocukla (kadın

başına) Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde gerçekleşmiş. Ne var ki bölgenin günümüzdeki değerleri yirmibeş yıl öncesi (1973) çoğu bölgemizin doğurganlık düzeyini yakalayamamış. Öte yandan kırsal yerleşmelerde bu dönemde doğurganlıktaki azalma kadın başına 2,3 çocuğa ulaşmakta. Bunun anlamı, ülkemizdeki nüfus artışının düşmesinde kırsal ailelerin katkısının ciddi biçimde olduğu gerçeğidir.

Çizelge 2 : Yerleşim Yeri ve Bölgelere Göre Toplam Doğurganlık Hızı (1993 -1998)

Yerleşim Yeri / Bölgesi	1973	1993	1998
Ege-Marmara	3,5	2,0	2,0
Akdeniz	3,7	2,4	2,6
İç Anadolu	4,6	2,4	2,6
Karadeniz	5,2	3,2	2,7
Doğu-Güneydoğu Anadolu	7,3	4,4	4,2
Kentsel Yerleşme	3,7	2,4	2,4
Kırsal Yerleşim	5,4	3,1	3,1
TÜRKİYE	4,7	2,6	2,6

(Kaynak : HNEE değişik dönem araştırmalarından derlenmiştir).

Toplam Doğurganlık Hızındaki Düşme Sürer mi? : Ülkemizin 30-40 yıllık verilerine bakarak TDH'ndaki azalmanın devam edeceğini kabul edenler artmakta. Bunlar iyimserliklerini son yirmi yıl içindeki düşme eğiliminin devam edeceği varsayımı altında yaptıkları nüfus araştırmaları ile destekliyorlar.

Ülkemizde yapılan nüfus araştırmaları ve sayımları bize, kişi ve ailenin gelir, meslek, kentleşme gibi değişkenlere göre doğurganlık konusundaki tutum ve davranışlarının bilgisini vermiyor. Doğurganlığın belirleyicisi olduğunu kabul ettiğimiz bu değişkenlere göre, nüfus dinamiklerindeki dönüşüm konusunda bilgimiz olsa, tartışma netlik kazanacak. Sözkonusu değişkenlerin son dönemdeki değişimini farklı araştırmalardan izlediğimizde, doğurganlığın günümüzde ve izleyen yıllarda azalması çok zordur. Bu zorluğu destekleyen olayları kabaca şöyle özetleyebiliriz:

I- Ülkemizde son dönemde kentsel üretimde çalışan nüfus artmıştır. Ancak bunların kentsel ücretleri aynı dönem temel alındığında artış sınırlı kaldı. Öte yandan kentlerde farklı sektörlerde çalışanların çoğunluğunun sosyal güvenlik kayıtları ya yok ya da eksik bildirimli olmakta. Sosyal güvenlik açısından kanayan yaramız ya da yumuşak karnımız burası. Kentsel ücreti artmayan, iş güvenliğinden yoksun ve geleceğe ilişkin sosyal güvenliği olmayanların yanında türedi (marjinal) işlerde çalışan ve sayıları hızla artan bir kentsel nüfus da oluştu. Kentte yaşayan, kentsel bir işte çalışan veya çalışmayan ancak gelecek kaygısı olan bu ailelerin doğurganlık konusundaki davranışları niçin modernleşsin? Bu tür aileler kuramsal olarak geleneksel düşün sistemi içinde çocuğa ekonomik değer vereceklerdir. Onlara göre çocuk eli iş tutmaya başlayınca türedi sektörde çalışarak aileye katkı sağlayacaktır. Anne-babanın yaşlılığında ise onların güvenebileceği, dayanabileceği "hayırlı evlat"lar olacaktır. Bu tür görüşün dayanışmacı aile yapımız içinde dinci-milliyetçi görüşleri savunanlar tarafından desteklendiği varsayımı altında günümüz kentsel nüfusunun kabaca 1/4'nün doğurganlığı eski düzeyini koruyacaktır.

II- Terörün inişe geçmesi ve yok oluşa gidişi bağlamında gerek olayların geçtiği bölge nüfusunun, gerekse bölgeden göç edenlerin gelecek hakkındaki belirsizliği azalacaktır. Terör ortamı ve koşullarında ailelerin doğurganlığı azalmış olabilir. Koşulların yeniden normale dönmesi, gelecek hakkındaki belirsizliğin ortadan kalkması ile birlikte, bu yöredükilerin doğurganlık davranışları yükselme eğilimine girebilir.

III- Yakın dönem içinde kente göç edenlerin, kentleştikleri, kentsel davranış benimsedikleri, kentsel yaşama uyum sağladıkları konusunda elimizde güvenilir sosyal araştırma verisi yok. Tersine ilişkin güvenilir bilgi seti oluşmaya başladı. Göç edenlerin, kentle uyumunu sağlayacak, çağdaş kurumlarla birlikteliğini oluşturacak örgütlenme ve ideolojik çözümler merkez sağ ve merkez sol partiler tarafından üretilmedi. Bu fırsattan yararlanan kökten dinciler, dini bir ideoloji olarak kurguladılar. Bu söylem; aile, din ve hemşehri üçgeninde "kentsel cemaat" ilişkilerini sürdüren yeni kentlilerin kimlik arayışlarına yön verdi. Kentsel kesim hızla büyüyen, sınıf atlayarak hiyerarşik bir düzen oluşturan yeni kentlilerin, gerek İslamın gerekse milliyetçi düşüncenin doğurganlık konusundaki düşüncelerine sadık kalacakları açıktır. Bu kesimin doğurganlığının mevcut gelir paylaşımı, düşünce yapısı ve toplum ilişkileri açısından düşmesini bekleyemeyiz.

IV- Tarımda pazar için üretim yapan ailelerde emeğe olan gereksinim azalmakta. Giderek bu tür işletme sahibi olan ailelerin doğurganlığı azalmakta. Ancak geleneksel ve geçiş halindeki tarımsal işletmelerde doğurganlık aynı hızla düşmüyor. Bu tür ailelerin çocuğa bakış açılarında ekonomik değerler öncelikli. Kaldı ki, kamunun bu tür ailelere gebeliği önleyici hizmet sunumu devam ediyor. Ancak yürütülen hizmetin çoğu malzemesi uluslararası yardımdan sağlanmakta. Önümüzdeki yıl malzeme yardımı kesiliyor, piyasa koşulları egemen olacak. Kırsal ailelerin gelirleri gözönüne alınınca, piyasa koşullarına dönüşle birlikte tercihleri ne yönde olacaktır? Herhalde doğurganlığı düşürücü davranışları pek göstermeyeceklerdir.

Sonuç : Ülkemizde kısa dönemde tarımda ve kentsel emek ücretlerinde bir iyileşme olmadı. Böylesi gelir düzeyinde, birey ve aile tasarruflarının yetersiz hatta negatif olduğu bir çok araştırmanın ortak bulgusu. Yatırıma dönüşebilecek aile tasarrufları azalmış. Ailelerin çocuğa bakışları ekonomik ağırlığını koruyor. Dinsel ve milliyetçi görüşlerin başat olduğu kentsel cemaatlerde doğurgan kadına statü verilmekte. Öte yandan sağlık hizmetlerinin piyasa sistemi içine süratle çekildiği bir ortamda; ana-çocuk sağlığı, aile planlaması ve aşılama gibi temel sağlık hizmetlerini yürütecek sağlık elemanlarının güdülenmesi zorlaştırılıyor. Ülkemiz nüfus konusunda bir tuzağa düşmeden gerekli önlemlerin alınması ve uygulanması zorunlu. Değişik enstrümanlarla topluma iyimserlik pompalamanın bir anlamı yok.

İLETİŞİM

"Sendikal Eğitimde ve Sendikaların Alternatif Kitle İletişim Arayışlarında Radyonun Yeri" Üzerine Bir Konuşma

Oya Fişek

Benden bugün radyolar konusunda teknik bilgiler vermemi istediler. Ama önceki konuşmacıları ve sizlerin medyayla ilgili yakınmalarınızı dinledikten sonra teknik bilgileri bir yana bırakmaya karar verdim. Çünkü en iyi araçların bile kötü kullanıcıların elinde ya işlevini yitirdiğini ya da kullanana ve çevresine zarar verdiğini biliyorum.

Sözlü, yazılı ve görsel yayınların kartellerin, tekellerin, çıkar çevrelerinin elinde olduğunu söylüyorsunuz. Doğrudur. Ama ben farklı bir yönden bakmak istiyorum. Bir radyo istasyonu kurmak hem kolay, hem de ucuzdur. Sendikaların ekonomik gücüyle, bir değil bin radyo istasyonu kurulabilir. Yine bir değil bin gazete çıkarılabilir.

Gelin, yakınmayı bir kenara bırakalım, iğneyi kendimize çuvaldızı ele batıralım. Bir düş kuralım: Dört dörtlük bir radyomuzun olduğunu düşünelim. Peki bu radyoda kime, ne kadar, nasıl bilgi vereceğiz? Yapacağımız eğitimin amacı ne olacak? Yayınların bir görevi de kamuoyu oluşturmaktır. Biz radyomuzda kamuoyu oluşturacaksa, kamuoyunu yönlendireceksek nereye nasıl yönlendireceğiz? Sendikaların bu konuda çalışmaları var mı acaba? Yayın politikalarını saptadılar mı? (Yanıt Yok).

Size ABD'den bir örnek vermek istiyorum. Biliyorsunuz, ABD'de uzun süre zencilerin okuma yazma öğrenmeleri yasaktı. Gizli öğrenenlere de ölüm cezasına varan cezalar verilirdi. Ama sonra, teknoloji girdi devreye. Zencilerin makineleri kullanabilmeleri için bir-şeyler öğrenmeleri, biraz eğitilmeleri gerekiyordu. Amerikan Senatosu, ayları aylara ekleyerek toplandı, tartıştı. Herkes eğitimi kabul ediyordu; "Tamam, zenci kölelere eğitim verilmeli; ama bu eğitimi nasıl verelim ki, zenci köleler, yine bize hizmet etsinler" diyorlardı. Planlar, programlar hazırlandı. Stratejiler saptandı, pilot uygulamalar yapıldı. Ve sonunda eğitilmiş köleler yetiştirmeyi başardılar.

Kıssadan hisse çıkaralım diye verdim bu örneği. Eğer çok iyi hazırlanmadan yayın organlarını kullanalım dersiniz, bu araçlar öyle araçlardır ki, tersine döner sizi vurur.

"Yayın organları, kartellerin, çıkar çevrelerinin tekellerin elinde." diyorsunuz. Doğru. Çünkü onlar bir sınıf. Elbette ki sınıf bilinciyle hareket edecekler ve kendi çıkarlarını koruyacaklar. Planlarını yapacaklar, politikalarını saptayacaklar. Yalnız sözlü, yazılı görsel yayını değil, bilimi, teknolojiyi erki elinde tutanları da yanlarına alacaklar ve gününbirlik eylemlerle değil, uzun vadeli politikalarla karşınıza çıkacaklar. Tıpkı Amerika'da olduğu gibi. Sizler de bir sınıfsınız, işçi sınıfsınız. Sendikalar sizlerin temsilcisi. Yani işçi sınıfının çıkarlarını korumakla görevli. Bırakın başka şeyleri, yayın organlarını nasıl kullanacakları konusunda bir çalışma , araştırma yaptılar mı? Politikalarını saptadılar mı? Varsa gelin birlikte tartışalım. (Yanıt Yok). Hepiniz televizyonun çıkmasıyla, radyoların nasıl geri plana itildiğini hatırlarsınız. "Radyoculuk öldü" söylemleriyle pek çok radyo istasyonu kapandı. Kapanan radyo istasyonlarının frekanslarını, sessiz sedasız tekeller, karteller aldı. Çünkü biliyorlardı ki, radyo dağda, bayırda, işyerinde, mutfakta, yolda kısacası aklınıza gelen her yerde dinlenebilen, kolay taşınır, ucuz ve etkili bir araçtı. Ve bunun planını çok önceden yapmışlardı. Şimdi bana söyler misiniz, sendikalar neden ileriye yönelik böyle projeler üretmiyor. Dedim ya, yakınma yerine biraz iğneyi kendimize batıracağız diye.

Radyo yayınlarında kime, nasıl, ne kadar eğitim verileceği yani eğitim politikası kadar önemli bir başka şey de dildir, anlatım biçimidir. Sendika eğitim uzmanları işçilere eğitim yapıyor. Onların anlatılanları ne kadar, nasıl anladıkları konusunda bir araştırma var mı acaba? Dil dağarcıkları saptandı mı? (Yanıt Yok).

Epey bir zaman önce Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde, kırsal kesim ve işçi kesimi üzerinde, köylü ve işçilerin en çok hangi radyo programlarını dinledikleri konusunda bir araştırma yapıldı. En çok dinlenen programlar şöyle sıralanıyordu:

1. Çocuk programları,
2. Radyo tiyatrosu ve arkası yarınlar,
3. Haberler.

Nedenleri araştırılınca da şu sonuçlar alındı: Bu programların dil dağarcığının daha sınırlı oluşu, cümlelerin kısa, anlatılan konuların tekrara dayalı oluşu, dramalardaki hareketlilik.

Anladığım kadarıyla sendikaların böyle bir çalışması yok.

Radyolar son yıllarda yeniden gözde olunca dikkat ederseniz bambaşka bir kimlikle ortaya çıktı. Biri ikisi değil, hemen hemen hepsi garip konuşmalı, Amerika'daki DJ'lere (diskjokey) benzeyen ama düzey ve dil olarak da, çok düzeysiz kişiler, "canımlı ciğerimli", karma karışık müzikli, yarışmalı yayınlar yapmaya başladı. Birdenbire, aynı dilde, aynı kalıpta, aynı türde yayınlar rastlantısal olarak mı ortaya çıktı sanıyorsunuz?!

Hayır. Hepsi yakındığınız güçler tarafından çok önceden planlandı. İşçi sınıfı yıllar yılı, aynı eğitimler, aynı sloganlar, aynı eylemlerle uğraşırken, gündemler, söylemler durmadan değişiyor.

Eskiden yayın organlarında iki konu tabuydu. Biri işçi konusu, öteki kadın. Eğer programınızda kadını anne, saçını ailesi için süpürge eden, dikiş-nakış-mutfak ve kendi güzelliğiyle uğraşan kişi olarak sunarsanız yayınlarlardı. Ama kadın mücadelesinden, kadın sorunlarından söz ediyorsanız, hiç şansınız yoktu. İşçi konusunu işleyen programlar da öyleydi. Ama kadınlar, söylemlerini, eylemlerini, mücadele tarzlarını durmadan bıkmadan gözden geçirdiler; sen-ben kavgasını bıraktılar; kadınların sorunlarını her kadının

yaşadığını düşünüp birlikte hareket ettiler. Kadın sorunlarını gündemde sıcak tutmak için her yolu denediler. Bütün yerel radyoları kullandılar.

Sendikalar neden bunu yapmadı acaba?

Hiç unutmuyorum, binbir mücadeleyle işçi sorunlarını tartışmak üzere bir saatlik bir açık oturum önerimi yöneticilere kabul ettirdim. Sizlerin belki yadırgamayacağı ama beni o günler dehşete düşüren bir olayla karşılaştım; iki büyük konfederasyondan aynı yanıtı aldım: Türk-İş "Eğer DİSK oradaysa ben gelmem" derken, DİSK'in yanıtı da benzerdi. Sonuç? Sonuç açık oturumu yapamadım. Oysa işçi sınıfının çıkarları konusunda eğer bir fırsat ele geçmişse bunu kaçırmamak gerek. Aynı fırsatı, "çıkarcı çevrelerinin, tekellerin" böyle bir gerekçeyle kaçırdığını hiç görmedim. Çünkü onlar sınıflarının bilinciyle çıkarlarını korumasını biliyorlar.

Yayın organlarında yer almanın bir başka yolu da gündemi oluşturmaktır. Başkaları gündemi oluşturuyorsa, sizler de neden sonra, oluşan gündeme katılıyorsanız, yayın organlarında yer alamazsınız. Lütfen özelleştirme konusunda sendikalarının tepkisinin ne kadar geç geldiğini hatırlayın. Oysa çok çok önceden sendikaların özelleştirmenin gelip gündeme oturacağını görüp; planlarının, politikalarını saptamaları gerekiyordu. Bunun gibi bir sürü örnek verebiliriz. Bütünü görmeyi ve gündemi oluşturmayı başarmak gerek. Bir başka nokta da, "Bu konu beni ilgilendirmiyor" mantığı. Hayır, Türkiye'de olan her-şey, herkesi ilgilendiriyor. Eğer geniş bir perspektifle bakabilirsek, bütün sendikaların, kitle örgütlerinin sorunu bizim sorunumuz da olursa işte o zaman daha güçlü olunur. Gücün de açamayacağı kapı yoktur. Sorumluluğumuzu sadece kendi çıkarlarını sözkonusu olunca hatırlarsak yalnız kalırız. Belki de toplumsal duyarlılığın yeniden gözden geçirilmesi gerek.

Hemen aklıma gelen bir örnek : On yıl kadar önce Türk Tabipleri Birliği, bir eylem yapmaya karar verdi. Her hastaya onbeş dakika süre ayırmak istiyorlardı. Bütün sendikaları tek tek dolaşıp destek istediler. Ama sendikalardan bu destek gelmedi. Ne kadar yalnız kalırsanız o kadar çabuk belinizi kırarlar. İşte bir kıssadan hisse daha size.

Dedim ya, çıkar çevreleri, tekeller, karteller sınıf bilinciyle tek yumruk olup çıkarlarını koruyorlar, işçi sınıfının da hangi sendika çatısı altında olursa olsunlar, kendi sınıfının çıkarlarını temel alarak, yola çıkması gerek. Önünüzde iki yol var. Ya durmadan yakınıp eleştireceğiz, ya da birşeylerin ucundan tutup, bir şeyler yapacağız. Sendikaların yapısında değişiklik yapacağız. Gündemi oluşturacağız; gündemin arkasından gitmeyeceğiz. Türkiye'deki tüm sorunları bizim de sorunumuz olacak ve güçbirliği yapacağız. Politikalarımızı önceden saptayacağız; birey olma bilincimizi ve örgütlenme biçimimizi, bilincimizi yeniden gözden geçireceğiz.

Güçlü, söyleyecek sözü olan örgütlerin pek çok şeyi değiştireceğine inanıyorum. Gazete çıkarılır, radyo da açılır, televizyon da kurulur. Ya da var olandan yararlanılır. Ama buralarda yapılacak yayınların, radyo ve TV'de söylenecek sözlerin, saatleri, günleri, ayları, yılları dolduracak kadar çok ve sağlıklı-planlı-programlı olması gerekir. Yoksa bu silahlar döner sizi vurur.

' Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı tarafından 2-3 Ekim 1998'de Gerede'de Friedrich Ebert Vakfı'nın desteğinde gerçekleştirilen "Yeni Teknolojilerin Sendikal Eğitimde Kullanılma Olanakları Sempozyumu'nda (Sendikal Eğitim Atölye Çalışmaları - Altı Sempozyum, Tarih Vakfı Yayını -içinde) sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

DERGİ ELEŞTİRİSİ

"Çalışma Ortamı Dergisi"ne İlişkin Bir Mektup

Aykut Gökeri¹

Çalışma Ortamı'nın 31-32.sayısından (Mart-Haziran 1997) 41.sayısına (Kasım- Aralık 1999) kadar olan sayılarını (bu iki sayı dahil) zevkle inceledim.

Her şeyden önce, özel uzmanlık, yetkinlik ve bir inanç ürünü olan böylesi bir dergiyi yayımlıyor olmanızdan dolayı sizleri kutluyorum.

Dergi kapağında, "Çalışma Ortamı" adının hemen yanında yer alan ana konu başlıklarını (aslında bunları, belirli bir uzmanlık disiplininin dalları olarak algılıyorum) hangi yoğunlukta işlediğinizi; ya da bir başka deyişle, amaçladığınız doğrultuya ne ölçüde sadık kaldığınızı özellikle incelemeye çalıştım. Elbette, bu başlıklar arasında bir eşit dağılım aramadım. Ağırlıklı dağılıma ve bunun ana ekseninizi oluşturan Çalışma Ortamı (ve Sorunları) ile örtüşüp örtüşmediğine baktım. Memnuniyetle kaydetmek isterim ki, derginizde yer alan yazıların, konulara göre dağılımı ve içerikleri amaçladığınız doğrultu ile tam bir uyum halinde.

Hissettiğim kadarıyla, derginizin hacmi de, bazı konulara, istesenez de daha fazla yer ayırmanıza imkan vermiyor. Hacim sorununun, her şeyden önce, bir para sorunu olduğunu düşünüyorum ve bir gönüllüler birliğince çıkarılmakta olan bir dergiden daha fazlasını beklemenin haksızlık olacağını da biliyorum. Ama, bir gün, imkanlarınız daha fazlasına elverirse, "Çalışan Çocuklar ve Sorunlarına daha fazla yer ayırabileceğinizi ümit edebilirim. Çalıştırdığımız çocukların yalnızca bugünlerini değil, toplum olarak, yarınlarını da büyük ölçüde ipotek altına aldığını düşünüyorum. Doyasıya yaşanmamış bir çocukluktan sonra, onlara, hiç olmazsa daha iyi bir yarın vadedebilir miyiz? En azından, yarın kendileri usta olduklarında ya da kendi işyerlerini (kendi "dükkanlarını") açtıklarında, yanlarında çalıştıracakları çocuklara, kendilerine davranıldığından daha iyi davranmalarını sağlayacak bir kültürün onlara aşılabilmesi için yapabileceğimiz bir şeyler var mı? Dediğim gibi, imkanlarınız elverirse, belki bu gibi konulara biraz daha ağırlıklı olarak yer verilebilir.

Çalışan çocuklardan söz açılmışken, çalışan çocukların izleyip okuyabilecekleri yalınlık ama onların ilgilerini çekebilecek mükemmeliyette - ve satın alabilecekleri ucuzlukta- bir dergi çıkarma fikri birilerine aşılabilir mi, diye aklımdan geçiyor. Vakıf olarak, belki siz bu fikri olgunlaştırabilirsiniz.

Merak ettiğim, ama yanıtının olumsuz olacağından korktuğum konu, bu güzel derginin, ilgili bulunduğu uzmanlık alanında hedef kitlelerine erişip erişmediği ve bu çevrelerde bir ilgi halesi yaratıp yaratmadığı. Eğer bu noktada bir olumsuzluk sözkonusu ise, bunun sizleri yıldırılmayacağından eminim. Amaç, insanı değiştirmekse ve onu iyiye, güzele yöneltmekse bu kör noktanın da aşılacağına inanıyorum. Ana insana ulaşabilmenin yolunu yordamını da yine bizler bulmak zorundayız. Başka çaremiz yok.

Çalışma Ortamı yazarlarını, ona emek verenleri tekrar kutluyorum.

Dostça selamlarım ve sevgilerimle.

¹TÜBİTAK Bilim ve Teknoloji Politikaları Daire Başkanı Çalışma Ortamı Dergisi Bilimsel Danışma Kurulu Üyesi

ÇOCUK EMEĞİ

Çalışan Milyonlarca Çocuktan Biri: Asuman

Mürselin Günay

Onbeş yaşında bir çocuk Asuman. Fişek Enstitüsü'nün İstanbul'da kız çıraklarla ilgili yaptığı bir çalışma sırasında tanıdım Asuman'ı. Doğu'dan daha iyi bir yaşam umuduyla göçetmiş bir ailenin sekiz çocuğundan biri. Bir giyim fabrikasında çalışıyor.

Sabah saat altıbuçukta yatağından kalkıyor, giyinip hazırlanıyor ve mutfakta annesiyle ablasıyla kahvaltı ediyor. Saat yediye doğru birlikte çalıştıkları işyerine gitmek üzere ablasıyla evden çıkıyor. Gecekonduların bulunduğu mahallesinden, dar sokaklardan, ışıltılı caddelerden, gökdelenlerin, büyük apartmanların arasında geçerek, okulların, oynayan, bağırsan okul çocuklarının önünden, çay bahçelerinin, pastanelerin, gözalıcı giysiler sergileyen vitrinlerin önünden, İstanbul'un ana caddelerinden geçerek işine gidiyor. En çok da okulların önünden geçerken duygulanıyor, hani derler ya içi burkuluyor.

"Okulda çok başarılıydım, karnemi aldığım gün, babam çok sevinir, 'Aferin kızım" derdi. Okuyacağımı sanmıştım ama okutmadılar, dünyam karardı".

İlkokulu bitirdikten sonra okul çantasını odanın bir köşesinde olduğu gibi bırakmış Asuman, bir daha elini sürmemiş. Kendisinden her şeyi umduğu babası sonuna gelmiş çünkü, hastaymış. Artık yolunun devamını ona gösterememiş. O da böylece ablasının çalışmakta olduğu giyim fabrikasında işe başlamak üzere ilk adımını atmak zorunda kalmış ya da bırakılmış.

Ailesi -ki dediğine göre- tek bir evde oturan insanlar toplamıydı. Karınlarını doyurmaya çalışan, geçim sıkıntısının

olası dertleri yüzünden birbirlerine tahammül edemeyen, birbirleriyle konuşmayan on nüfus. Ve yaşamlarını sürdürmelerini sağlayan bir abla, ablanın eline bakan hastalıklı bir baba. Düşünün ki ablası gerideki dokuzu için birden yalnız başına para kazanıyor ve anneleri her Allanın günü bu dokuzu için yemek pişiriyordu. Okul birdenbire artık hayallerindeydi. Ailesi ona daha iyi bir gelecek vaatmemişti, okuma düşüncesi defterden silinmişti. Kendi yarınları belirsizken, onun yarınını nasıl göreceklerdi ki?! Onbir yaşından başlayarak yaşamının geri kalanında kendi parasını kendi kazanmasına karar verildi ve bundan sonra onun için tek bir kuruş bile harcamadılar. Tersine onbirinci yaşından sonra ablasıyla birlikte ailenin geçimini sağlıyor, onları kurtarıyordu. Bildiği başka bir çıkış yolu yoktu artık.

Bana göre şu an onbeş yaşındaki Asuman çoktandır yetişkin, neredeyse yaşlı bir insandı. Bu onun şanssızlığıydı. Çocuk gibi yaşayamamış, hiç çocukluk edememişti. Bu yaşta-çalışmaya başladığı onbir yaşındayken- ondan neredeyse insanlık dışı ve insanlık üstü birşeyin beklenmiş olması, işgücüyü tüm aileyi ve ailenin sayısız kişilerini geçindirmek zorunda oluşun nereden bakılırsa bakılsın dayanılmazdı. Fakat evdeki koşullar düzeltilebilir değildi. Yaşadığı evde her geçen gün yokluk ve sıkıntı, gürültü ve kargaşa hüküm sürüyordu. Öyle ki Asuman çalışmayı özel bir şans olarak algılamıştı. O gün bu gündür kalabalık ailenin getirdiği bir çok sıkıntı nedeniyle ve kırsal kesim kökeninin hakim olduğu "kız çocuğa bakış açısı" yüzünden, içinde daima moralinin bozulmuş olduğu evden dışarı çıkıyor, nefes alıyor ve onu bambaşka sıkıntıların beklediği işyerine gidiyor. Üzgün ve bıkkın biri olarak evinin kapısından sokağa çıkıyor ve neşeli biri olarak işyeri kapısından giriyor.

Çalışmaya ilk başladığında dikiş makinelerinin arasında bir nevi getir götür işi olan "ortacılığa" veriliyor. Ustabaşlarının ettiği küfürler, hakaretler, işyerinin hergünkü sıkı çalışma temposu ve iğrençlikleri. Derken işi kolayca kavrayıp becerbilme yeteneği sayesinde "makine" başına geçiriliyor.

Hergün defalarca parmaklarına batan iğneler, yüzüne gözüne sıçrayan kırılmış iğne parçalarının verdiği acı, boğazını yakan ve yutulan kumaş tozları, makine başında hareketsizlikten ağrıyan bacakları, sürekli çalışmaktan tutulan kolları, omuzları; sırt ağrıları, göz ağrıları, baş ağrıları bir yana; yine de işyerinde keyfi daha yerinde Asuman'ın. Çünkü evi onun cehennemi ve her gün sabahleyin nereden kaçıp kurtulduğunu biliyor. Babası onun dışarıda gezmesine, sinemaya gitmesine, arkadaşlarıyla çay bahçesinde ya da pastanede oturmasına izin vermiyor. İlişki kurabildiği tek çevre işyerindeki kızlar ve aynı zamanda haftada bir gün devam ettiği çıraklık eğitim merkezinden kız ve erkek arkadaşları. Eskiden mahallesinde görüştüğü arkadaşlarının kimi okuyor, kimi evde oturuyor, kimi kursa filan gidiyormuş. Paylaşacakları hiç bir şey kalmamış yani. Kalsaydı da farkedene pek bir şey yoktu, büyüüp serpildikçe -ki Asuman sarı saçlarıyla, derin mavi gözleriyle, incecik narin vücuduyla oldukça güzel bir kızdı- kem gözlerden sakınmak, başına gelebilecek çeşitli kötülüklerden korumak için ailesi, her gün onu dış çevreden daha bir yalıtıyor, daha bir uzak tutuyor. Bu yüzden işyerini ve çıraklık okulunu çok seviyor. Buradaki arkadaşlarıyla da çabucak samimi olmuş.

"Babam çıraklık eğitime de göndermek istemedi. Ama ben ayak diredim" diyor. Hem bu okula devam etmenin yolunu açacağı büyük umutları da var. Mesleğine dört elle sarılmış, başarılı iyi bir modelist olmayı düşünüyor. Ona göre bu mümkün, eğer buradan ortaokul diploması alabilir ve dışarıda lise bitirme sınavlarını başarabilirse... çok iyi olacak.

İşyerindeki tüm sıkıntılara katlanmasının bir nedeni de düşleri ve umutları Asuman'ın. Her allanın günü sabahın kör karanlığında kalkıp, akşamın kör karanlığına kadar makine başında çalışmaya, patronları tarafından hergün bir öncekinden daha fazla iş çıkarmak için zorlanmaya ve kazandığı paranın hemen hepsini eve götürmeye razı. Kendi ellerinden çıkan, diktiği giysilerin birini bile birgün olsun giyememe-sini,

işyerindeki sağlıksız iş koşullarını, işyeri doktoruna muayeneye gittiğinde duyduğu, "çalışırsan geçer" ya da "büyüyünce unutursun" gibi alaycı sözleri, erkek işçilerin arkasından laf atmalarını, ustabaşlarının asılmalarını, poposuna şaplak atmalarını ve daha nice iğrenç davranışları belki de bu yüzden sonsuz bir sabırla sineye çekiyor.

Her akşam mesai bitiminde İstanbul'un ışıkları yanmış ana caddelerinden, sinemalarının önünden, kafeteryaların, pastanelerin, lokantaların, akşama kadar çalıştığı fabrikada üretilen giysilerin sergilendiği gözalıcı vitrinlerin önünden geçerek, çok bildik çakıl ve çamurlu toprak yollardan İstanbul'un yamaçlarında ucuz ve sağlıksız bir şekilde inşa edilmiş ve dışarıya itilmiş, şehrin varsıllarının onunla yüzleşemeyeceği uzaklıkta, bilmek istemeyenlerin hiç haberdar olamayacağı bir yaşam biçimiyle gecekonduardan oluşan mahallesine ve oradaki iki odalı evine geri dönüyor Asuman.

KARİKATÜR

Yazan-Çizen : Mustafa Taşyürek - Feridun Yüksel

TOPLUM

Sanayi Yapıları ve Mimarlık

Mimar. Y. Müh. Cihat Uysal

Mimarlık sanat mıdır? değil midir? tartışması, kamu yapıları yapımının tarihsel, törenselleşmiş mirasından kaynaklanır. Batı'da tarih boyunca yapılan saray, kilise gibi simgesel yapılarla, mimarlık mesleğinde biçimselliği egemen kılan tavır pekişmiştir. Bu anlayış feodal dönemin toplumsal yapısına uygundur. Batı'daki bu olgu Anadolu'da İslam dininin resim ve ikonlara karşı tavrı ile daha sade bir gelişim izlemiştir ancak, Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde Batı'daki süreç ile benzeşmiştir.

Büyük sanayi devrimi, bir yandan toplu üretim ile diğer yandan toplu üretimin ortaya çıkardığı akılcılık nedeniyle, mesleklerin akılcı kavramlarla tanımlanmasını başlatmıştır. Örneğin, yapılar, çelik ve beton üretiminin, kullanımının yaygınlaşması ile yeniden biçimlendirilmiştir. Bu gelişme, mimarlık ürünlerinin öznel ölçütlerle rasgele değerlendirilmesine son vermiştir. Sanayi devrimi, özellikle sanayi yapılarının ilk olma şansını kullanarak, kendinden önceki olumsuzlukları üzerinden çabuk atmış ve akılcı yapı tasarımı ilkelerinin gelişiminin öncülüğünü yapmıştır. Sanayi devriminin yarattığı bu süreç, mimarlık mesleğini, yapıları işlevlerine uygun biçimlendirme bilim dalı anlayışı ile yenilenmiştir. Bu gelişme süreci mimarlıkta, "biçim, işlevi izler" sloganı ile özetlenmiştir.

Ne var ki, tıp dalında üfürükçülüğün, büyüculüğün kökleri nasıl varlığını sürdürülebiliyorsa, mimarlık için de kültürel mirasın benzer etkilerinden söz edebiliriz. Üstelik, sanayi devriminden sonra oluşan çokuluslu sermayenin yeni dünya düzeni anlayışıyla, kulluk dönemi bir başka düzeyde yeniden gündeme geldi. Özetle, insanoğlu şimdilik başarılarının yarattığı zenginlikleri paylaşmak yerine, güç gösterisini pekiştirmeyi seçiyor. Bu yaklaşım, giderek yaygınlaşan yoksullaşmaya paralel olarak, artarak sürüyor.

Bizim gibi kaynakları sınırlı bir ülkenin akıl çağının geliştirdiği bütün birikimlerden yararlanması gerekir. Yararlanılması gereken en geniş alan, sanayi yerleşimleri ve sanayi yapıları olmalıdır. Sanayi kültürü ile yeterli tanışıklığımız olmaması, bugüne kadar ulaştığımız düzeyden belli olmaktadır. Büyük sanayi yapıları, ilgili sektörlerin denetimindeki teknolojilerin yapıları olduğu için, bu tür yapıların biçimlenmesini üretim tekniği ve süreci belirlemektedir. Oysa, orta ve küçük sanayi siteleri için durum farklıdır. Altyapısıyla değişik amaçlı kullanıma açık olan sanayi sitelerinin mimari tasarım kararları, akılcı yaklaşımlarla ele alınmalıdır.

Bugüne değin yapılan orta ve küçük ölçekli sanayi sitesi uygulamaları yeniden değerlendirilmeli; meydana gelen sorunlar, yanlış uygulamalar ve hatalar belirlenmeli; olumlu ya da olumsuz ancak, bedeli ödenmiş bu çok değerli birikimden yararlanılmalıdır. Yapılacak çalışmalarda, uygulama ilkeleri, standartları belirlenmeli; hedef ve talep tahminlerinde ülke ve bölgesel plan hazırlanmalı ve uygulamalarla ilişkilendirilmelidir.

Yakın tarihimize bakacak olursak, kargaşa içindeki sanayi sitelerinin ülke çapında ortak standartlara kavuşturulması ve geliştirilmesi olanağından yeterince yararlanılamamış, bu konuda yeterli bir planlama ve uygulama sağlanamamıştır. Cami yaptırma derneği gibi bir rasgelelikle ele alınan ve yer seçiminden, mimari biçimlenmesine kadar rasgele kararlarla yapılan ve kullanılan sanayi sitelerindeki çalışma koşulları, akıl çağının çekirdek birimleri olması gereken bu yapıların, güvenlikten verimliliğe, altyapıdan üretkenliğe değin bütün boyutları ile masaya yatırılması zamanı geldi ve geçiyor. Bu çalışmalarda, yerleşim kararlarından, yapıların biçimlenmesine değin verilecek kararların çoğunluğu, mimarların etkinlik alanına girmektedir.

YAŞAM

Sigara, Çalışma Ortamı ve Koruyucu Hekimlik

Dr. F. Zuhal Gökkoca

Sigara en yaygın kullanılan, en ucuz, sosyal olarak kabul gören, içenden başkalarına da zarar veren ve bağımlılık yapıcı bir maddedir. Ayrıca bilinen en önemli kanserojendir ve en önemli ölüm nedenlerinden birisidir (1,2).

Dünyada sigara kullanımı epidemi boyutundadır ve bu gün yeryüzünde 1,1 milyar insan sigara içmektedir. Sigara her yıl dünyada 3,5 milyon kişinin, günde 10 bin kişinin ölümüne neden olmaktadır. Sigara nedeniyle olan ölümlerin sayısı; AIDS, tüberküloz, gebelik, trafik kazaları, intiharlar ve adam öldürme nedenlerinin hepsinin birlikte yol açtığı ölümlerin sayısından daha fazladır (1).

Ülkemizde 1988 yılında yapılan PİAR araştırması toplumumuzun %43,6 sının sigara içmekte olduğunu göstermektedir. Sigara içme sıklığı kadınlarımızda %24, erkeklerimizde %62,8 dir. Ne yazık ki sigara içenlerin oranı giderek artmakta ve sigaraya başlama yaşı giderek düşmektedir (10-12 yaş). Bu gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerdekine benzer bir durumdur. Gelişmiş ülkelerde ise sigara içenlerin oranı giderek azalmaktadır(1-3).

Sigaranın halk sağlığı açısından öneminin bilindiği ve gelecekte yol açacağı sorunların boyutlarının tahmin edildiği günümüz şartlarında klasik mücadele stratejileri belirlenmiş durumdadır ve bu stratejiler uygulanmaya çalışılmaktadır. Ama şu bilinmesi gereken bir gerçektir ki sigara mücadelesi halkın sağlığı için büyük sigara firmaları ile yapılan bir mücadeledir, içmeyenlerin korunması ve sağlıklı çalışma şartları sağlanması amaçlanarak, sigara içilen ortamla ilgili alınan kararlar karşısında sigara firmalarının büyük gücü yetersiz kalmakta ve bu kararlar sigara mücadelesinde başarılı adımlara yol açmaktadır.

Sigara mücadelesinde başarılı olmuş ülkelerde görüldüğü üzere hekimler, hukukçular, politikacılar ve ekonomistlere çok önemli görevler düşmektedir. Bu ülkelerde ciddi ve sonuç veren yasal mücadelelerin içmeyenlerin haklarının savunulmasıyla başladığı ve topluma yayıldığı bildirilmektedir.

Ülkemizde 1996 da yürürlüğe konan sigara yasası ile bu tarz bir mücadeledenin yolu açılmış bulunmaktadır. Sözü edilen yasanın toplu bulunulan ve kapalı yerlerde sigara içimini yasaklamasına rağmen bir çok yerde buna uyulmadığı bir gerçektir. Bu mekanlardan çoğu da maalesef günün üçte birinin geçirildiği yerleridir. Amerika Birleşik Devletleri Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Enstitüsü (pasif içiciliği dikkate alarak yaptığı tanımda) sigara dumanını işyeri karsinojeni olarak tanımlamaktadır. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) aktif ve pasif sigara içimini iş riskleri arasında saymaktadır. İşyeri havası zaten çalışılan işe göre bir takım kirleticiler tarafından genellikle kirlenmiş durumdadır. Bu ortama bir de sigara dumanı eklenecekte ortamda bulunan kişinin sağlık riski daha da artmaktadır, işyerinde bulunan toksik etkenler sigarayla birlikte bazen additif bazen de sinerjik etki gösterirler. Additif etki gösterenlerin bazıları silisyum tozu, kömür tozu, pamuk tozu, beta radyasyondur. Sigara ile sinerjik etki gösterenlerin en önemlisi ise kanserojen olan asbest tozudur (1-4).

Bu güne kadar yapılmış olan bir çok çalışmada pasif içiciliğin bir çok sağlık zararları bildirilmiştir ve hala yenileri eklenerek bildirilmektedir (Pasif içici olan kişi gebe ise risk daha da artmaktadır.). Örneğin sigara dumanındaki 400 kadar kanserojen maddeden en tehlikeli olanı nitrosaminlerin (NNK) sigara dumanındaki oranı sigara başına düşenden daha fazladır. Yapılan araştırmalar pasif içicilerin NNK nın kanserojen etkisine içenlerden daha fazla maruz kalmakta olabileceklerini göstermektedirler (1,2,5).

Araştırmalar sigara içen işçilerin işverenlerine de pahalıya mal olduklarını ve işe alım sırasında içmeyenlerin tercih edildiğini göstermektedir. Bunun temelinde içenlerde devamsızlık süresinin fazlalığı, sigorta primlerinin artması, verimliliğin düşmesi gibi faktörler vardır (Bu faktörler işverene işçinin maliyetinin arttığını gösteren faktörlerdir ama aslında işçinin sağlıksızlığını irdeleyen faktörlerdir.). İş ortamında içenler nedeniyle içmeyenlerin de sigaranın zararlı etkilerine maruz kalması, iş yeri bakım maliyetlerinin artması ve sigara nedeniyle çıkan yangınlar da bu faktörlere eklenebilir.

Ülkemizde sigara ile mücadele işyerindeki koruyucu hizmetler kapsamında önemle üzerinde durulması gereken bir konudur ve ihmal edilmektedir. Bu ihmalin en önemli nedenlerinden birisi ne yazık ki Türk hekimleri arasında sigara içme sıklığının fazlalığı (%43,9 ile tüm meslek grupları arasında 4. sırada) ve günde içilen sigara sayısı açısından (tüm meslek grupları arasında 2. sırada) önde gelen meslek grupları arasında olmasındadır. Sigara mücadelesinde başarılı ülkelerde bu oran %4-10 arasındadır ve hekimler mücadelede etkin rol oynamaktadırlar. Hekimlerin davranışları bu grubun hem topluma örnek grup olmaları, hem de hekim-hasta ilişkisi açısından var olan rolleri nedeniyle çok önemlidir. Kendisi sigara içen hekimlerin bu konuda toleranslı ya da duyarsız davrandığı araştırmalarla kanıtlanmıştır (2,3).

Bir iş yerinde sigara içimini sınırlayan düzenlemelerin bu iş yerinde çalışanların sigara tüketimini azalttığı ve ayrıca sigarayı bıraktıracı bir adım olarak da hizmet gördüğü bir çok araştırmada gösterilmektedir (1,2,6,7). İyi bir işyeri hekimi önce kendisi içmeyerek, içiyorsa bırakarak ya da işyerinde ve başkasının yanında içmeyerek bu önemli koruyucu hizmete başlamalıdır. Böylece sigara içilmeyen bir işyeri sağlanmasında öncü ve savunucu olmalıdır. İşvereni sigara mücadelesinde uygun yaklaşımlarının bulunması konusunda ikna etmeye çalışmalıdır. Bu uygun yaklaşımlardan biri işyerinde sigara içimini yasaklanması ve yönetiminde buna uyması olacaktır. Ama bunun yanında özellikle yasaklamanın başlangıcında sigara içilmemesinden dolayı yaşanacak bazı sorunları göğüsleme ve bunlara çözüm üretme çabaları da bunlara dahildir (1,2).

Sigara içilmeyen bir iş yerinde ;

1-İçmeyenlerin sağlık hakları korunmuş olacak ve pasif içicilik nedeniyle hastalanmaları önlenmiş olacaktır.

2-İçenlerin içmedikleri her bir sigara nedeniyle sağlıkları korunmuş olacak ve sigara içenleri bırakma konusunda zorlayıcı bir tutum oluşacağı için bırakma eğilimi ve bırakanlar artacaktır. İşyerindeki kesin sigara yasağı, içilen sigara miktarını azaltmada ve bırakmayı sağlamada sigara fiyatlarındaki artışlardan daha etkili olmaktadır.

3-Gerek aktif gerekse pasif içicilikten dolayı olan hastalıklardan korunulduğu için ve sağlığa yapılan harcamalar azaldığı için hem işçi, hem işveren hem de ülke yarar sağlayacaktır.

4-Bunların yanında bireysel ya da toplumsal daha bir çok yarar sağlanacağı da kesin bir gerçektir.

Dünya bankasının Tütün Yatırımlarının Maliyeti Ve Yararları" konusundaki çalışması sigaranın yol açtığı küresel sağlık zararının yılda 200 milyar dolar olduğunu ve bu zararın yarısının gelişmekte olan ülkelerde olduğunu göstermektedir. Aynı çalışmaya göre sigara salgınına önlemeye yönelik çabalar tüm Dünya da maliyet-yarar düzeyi en yüksek müdahaleler arasındadır. Aynı şekilde bıraktırma çalışmaları da ilgili riskleri düşürmede oldukça maliyet-etkindirler. Araştırmalar başka hiçbir hastalığın sigaranın neden olduğu düzeyde ölüm ve sakatlığa yol açmadığını göstermektedir (1,2,4)

Günün önemli bir kısmının geçirildiği işyerlerinde burada çalışanların sağlığından sorumlu her birim ve kişi sigara mücadelesi ilgili sürece katılmalı ve üzerine düşeni yapmalıdır. Sigara mücadelesi bir gelişmişlik sorunudur, bizim gibi ülkelerde bu mücadelede öncü ve lider olacak kişilere, kurumlara büyük gereksinim vardır.

KAYNAKLAR

1- 31 May 1999-Leave The Pack Behind. Eds: .Kaplan, M. Jarvis. Who 1999 (31 Mayıs 1999-Paketi Geride Bırak. Çev: R.E.Sezer, N. Bilir, S. Emri.VVho 1999. Milli Eğitim Sağlık Eğitimi Vakfı Yayını.

2- Hekim Ve Sigara. Ed: Ö. Aşut. TTB Yayını Ankara 1993

3- Sigara İçme Konusunda Davranışlar Ve Tutumlar. Ed.ler: N. Bilir, B.G. Doğan, A.N. Yıldız. Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı Yayını. Ankara 1997

4- Lung Cancer From Passiv Smoking At Work. Ed: A.J. Wells. Am.J.Pub. Health July 1998, Vol-88, No-7: 1025-1029

5- Stress, Hormonal Changes, Alcohol, Food Consti-tuents And Drugs: Factors That Advance The Incidence Of Tobacco Smoke Related Cancer? Ed: E. Maser. Trends İn Pharmacological Sciences. Aug. 1997(216), Vol 18, No 8:270-274

6- Effects Of A Restricted Work-Site Smoking Policy On Employees Who Smoke.Ed: J. Brigham At Ali. Am.J.Pub. Health May 1994, Vol-84, No-5: 773-778

7- Effects Of VVork Smoking Bans On Cigarette Con-sumption. Am.J.Pub. Health Feb. 1990, Vol-80, No-2: 178-180

TOPLUM Gözler Vitrinde Kaldı

Erdoğan Bozbay

Elbise dolabının kapağını böylesine sert kapatmasına kendisi de anlam veremedi. Amacı, onu yapan ustanın, kalfanın, yerden bitme çırakların yüreklerini burkmak değildi elbet. Her seferinde kırıp dökme krizine girerdi nedense. Her ne kadar kendi kendine telkinde bulunursa bulunsun, elinde değildi. 'Akşama ne giyeceğim' korkusu üzerine kabus gibi çöktüğünde, boğazında bir gemici düğümü oluşurdu sanki. 'Sık Allah sık, deli mi ne?' işte o an geriye tek çare kalırdı. Evden dışarıya ışınlanırcasına kaçmak. O da yüreğinin sesini dinledi ve kendini dışarıya zor attı. Yaklaşmakta olan taksiyi zarif bir hareketle durdurup, arka koltuğa kuruldu. Gideceği yerin adını, direktifle karışık bir ses tonuyla söyleyişin ardından, çantasını özenle açtı, yarım kalan makyajını tamamlamaya koyuldu. Saçlar tarağın ezberine terk edildi, dudaklar çerçevesi boyandı. İneceği yere bir hayli yaklaştığında, son kez gümüş aynasına şöyle bir göz atarken, kendisine duyduğu hayranlığı, dikiz aynasından bile gizle-yemiyordu. Güzel ve alımlı kadındı doğrusu. Taksi sürücüsüne parasını ödeyip, bir çoklarının sadece adını bildikleri ve vitrinine bakmakla yetindikleri ünlü mağazaya doğru emin adımlarla yürürken, biraz önce ayağa kalkmış, tepesindeki salkım saçak sinirlerle dolaşan kadın o değildi sanki.

Mağazanın kapısına bir kaç adım kala çevresinde oluşuveren cazibe yumağı, onun hatırlı müşterilerden biri olduğunun ilk sinyaliydi. Saygı ve iltifat yağmuru altında, belirlediği reyonlara pervane böcekleri arasında götürülüşü muhteşemdi. İlgı odağı sonucu oluşan ve kişiliğinin doğal bir uzantısı gibi görünen havayla öylesine bütünleşmişti ki, onsuz yaşaması, bir adım bile atması düşünülemezdi. Üstelik ona çok yakışan ve çekiciliğini tamamlayan gösterinin çok daha fazlasını hak etmiyor değildi doğrusu.

Uzun uğraşlar, giyinmeler, soyunmalar, dudak bükmeler, burun kıvrımlar sonrasında zevkle seçtikleri de içine sinmişti hani. Satın aldıkları, kutulara özenle yerleştirilirken, o da şık cüzdanından çıkardığı kredi kartını, Carmenvari bir el hareketiyle kasadaki görevliye uzattı. Oldukça keyifliydi.

Mağazaya girerken gördüğü saygının çok daha fazlasını, zorlu beğenme, beğendirme savaşımında da görmenin şımarıklığıyla, çıkış kapasına yöneldi. Şık giysilerle dolu mağaza markalı kutuları taşıyan görevli, taksi çağırarak için önden seğirtirken o makyaj harikası gözlerini, son kez şöyle bir baktığı vitrinde unuttuğunun farkında bile değildi. Bir an önce eve dönme telaşıyla, beklemekte olan taksiye doğru adımlarının ritmini daha da hızlandırdı. Aracın kapısı kapanırken, mendil satan çocuğun üşümüş titrek sesi, havada asılı kalmıştı. O ise mutluydu. Hem de çok mutluydu.

VAKIF HABERLERİ

Dört Kampanya

1. ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ'NE ABONE OLUN VE BULUN

Çalışma Ortamı 7 yaşında ve tam 46 kez yayınlandı.

Bu dergide birlikte ürettiğimiz ve toplum yararını önde tutan düşünce ve eylem önerilerinin herkesçe duyulması ve okunması çok önemlidir. Öte yandan, Çalışma Ortamı, herhangi bir dağıtım şirketi aracılığı ile piyasaya verilmiyor. Bu ortamda soluk almaktan hoşlanabileceklerin sizden başka haber kaynağı yok. Lütfen onlara ulaşın ve dergimizi tanıtırın.

Yaygın bir okur kitlesi, dergiye, okur seminerleri (yeni adıyla düşünce atölyeleri) aracılığıyla ya da yazarak, eleştirerek katkıda bulunuyor. Bu anlamda Çalışma Ortamı aynı zamanda bir vitrin (sergi) ödevi de görüyor. Yalnızca okur düşüncelerinin mi vitrini ? Dergi , aynı zamanda Fişek Enstitüsü'nün çalışmalarını ve gelişme çizgisini de yakından izlemek isteyenler için bir vitrin, bir sergi. Bu sergiyi ne kadar çok kişi izlerse, zenginlik de o denli büyüyecek.

Sizlerden Çalışma Ortamı dergisini çevrenizde tanıtmanızı bekliyoruz. Bu beklenti, aynı zamanda abone ve bağış gelirinden başka kaynağı olmayan derginin 8.yılında da kendisini sürdürülebilmesinin en güvenli yolu..

2. WEB SİTEMİZİ ZİYARET EDİNİZ.

Fişek Enstitüsü'nün tüm etkinliklerini elektronik ortamda izleyebilirsiniz. Kurum Kimliği'nden, toplum hekimliği felsefesine; çocuk emeği bölümünden, Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in özgeçmişine; işçi sağlığı iş güvenliğinden, sosyal güvenliğe zengin bölümleri ile zamanınızı alacak bir geziye hazır olun.

[http:// www.fisek.org.tr](http://www.fisek.org.tr)

Web sitemizin yeni değişiklikleri bir ziyaret edenin, bir kez daha ziyaret etmesi için de uygun bir gerekçe oluşturmaktadır. Ayrıca, bazı bölümlerinin İngilizce olarak yer alması da çalışmaların uluslararası kamuoyuna duyurulması bakımından önemli.

Web sitemizi ziyaret edenlerin bazı karakteristiklerinin kayıt ediliyor olması, zaman zaman size, izlenirliğini tartışma olanağı verecek. Sizlerden dileğimiz, zaman zaman bizi elektronik ortamda ziyaret etmeniz.

Eğer henüz böyle bir olanağı bulamamış, ama elektronik ortama ilgi duyuyorsanız; Fişek Enstitüsü'nün Bilişim alt-grubunun 'Bilgi ve Teknoloji Paylaşımı Projesi' çerçevesinde teknik destek alabilirsiniz. Sizi de bu projenin katılımcılarından biri olarak görmek hepimizi sevindirecektir. Daha ayrıntılı bilgi için, e-mail: [bilgi@fisek.org.tr](mailto: bilgi@fisek.org.tr)

3. ÜCRETSİZ SÜNNET KAMPANYASI.

10 ve 17 Temmuz 1999 günlerinde, erkek çocuklarının, geleneksel olarak çok önem verilen 'sünnet'leri, ailelerin gelir durumu düştükçe önemli bir sorun olmaktadır. Sünnette, sağlık kurallarının ve çocuğa sıcak yaklaşımın önemi büyüktür.

Vakfımız, önceki yıldaki uygulamasını yineledi. Ankara'da İvedik ve Sincan Organize Sanayi Siteleri'ndeki Fişek Enstitüsü Sağlık Merkezlerinde, gereksinme içinde olan kesimlere, ücretsiz sünnet kampanyası yapılmıştır. 30 çocuğun sünnetinin yapıldığı kampanya sonrasında, hiç bir sorun çıkmaması; titiz ve temiz koşullardaki çalışmanın bir ürünü ...

4. YILBAŞI, BAYRAM VE ÖZEL GÜNLERDE 'KART'LARIMIZI KULLANINIZ.

Vakfımız önceki yıldaki uygulamasını yineledi. Daha önce hazırladığımız 4 karta ek olarak 6 kart (kartpostal) hazırlandı. Yeni kartlarımızı dört tanesi değerli Alaattin Gürtuna koleksiyonundan bize armağan edilen dört çiçek fotoğrafı ve 'Çiçek Dizi'mizi oluşturuyorlar. Diğer iki kartımız değerli ressamımız Aydın Ayan'ın Vakfımıza armağanı. Onlar da 'Türk Ressamları Dizi'mizi oluşturuyorlar.

Sizlerden olanaklı olan her zaman kartlarımızı kullanarak, Vakıf etkinliklerimize destek olmanızı ve tanıtmanızı; çalışan çocuklara olan vefa borcumuzu anımsamanızı ve anımsatmanızı diliyoruz.

Kartlarımız 50'lik paketlerde zarflarıyla birlikte kullanımınıza sunuluyor.

VAKIF HABERLERİ

Yılbaşı Kartınızı Seçtiniz mi?

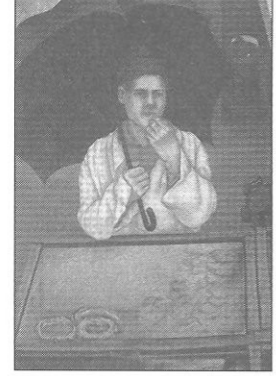
- * Bir kart göndererek dostlarınızı sevindiriniz.
- * Kartlarımızdan alarak, çalışan çocuklara yönelik etkinliklerimizin finansmanına katkıda bulunun.
- * Bu kartı göndererek Vakfımızı tanıtınız.

Fotoğraf: Alaettin GÜRTUNA

Resim: Aydın AYAN

Resim: Aydın AYAN

Fotoğraf: Alaettin GÜRTUNA

Fotoğraf: Alaettin GÜRTUNA

Fotoğraf: Alaettin GÜRTUNA

Fotoğraf: Alaettin GÜRTUNA

Fotoğraf: Alaettin GÜRTUNA

Fotoğraf: Alaettin GÜRTUNA

Fotoğraf: Alaettin GÜRTUNA